

Dit onderzoek biedt een overzicht van de huidige inzichten over Al Qa'ida en een eerste analyse en categorisering van het 'Bin Laden-archief'

In 2017 openbaarde de Central Intelligence Agency (CIA) van de Verenigde Staten (VS) ongeveer 470.000 bestanden die waren gevonden tijdens de inval in de woning van Osama Bin Laden in Abbottabad (Pakistan) in 2011, het zogenaamde 'Bin Laden-archief'.¹ Volgens de gegevens op de website van de CIA² bestaat het Bin Laden-archief (hierna 'het archief') uit een uitgebreide verzameling van originele bestanden afkomstig van apparaten die zijn meegenomen tijdens de inval in Abbottabad en die verondersteld worden te zijn geweest van Osama Bin Laden en andere bewoners van de woning. Het archief bevat de volgende bestanden (gesorteerd op bestandstype en inhoud):

- Meer dan 72.000 afbeeldingen, ongeveer 7 GB aan data;
- Meer dan 18.000 tekstbestanden, ongeveer 16 GB aan data;³
- Meer dan 24.000 Microsoft Office bestanden in PDF formaat, ongeveer 12 GB aan data;
- Meer dan 11.000 geluidsbestanden, ongeveer 30 GB aan data; en
- Meer dan 10.000 videobestanden, ongeveer 162 GB aan data.

Ondanks dat het archief mogelijk nieuwe inzichten kan bieden, is er tot nu toe weinig onderzoek naar de data en bestanden gepubliceerd in het publieke domein. Tot op heden bestaan dergelijke openbare studies voornamelijk uit kwalitatief onderzoek naar een beperkt aantal bestanden en documenten. In december 2018 gaf het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid de opdracht aan RAND Europe om een onderzoek uit te voeren met het doel:

1. Een inventarisatie van de huidige kennis over Al Qa'ida en van afgerond en lopend onderzoek naar het Bin Laden-archief (Fase I) te maken; en
2. Een eerste analyse en categorisering van het Bin Laden-archief te maken (Fase II).

¹ Collins, L. (2012) 'The Abbottabad Documents: Bin Ladin's Security Measures.' *CTC Sentinel* 5 (5).

² Voor meer informatie, zie Central Intelligence Agency (2017) 'November 2017 Release of Abbottabad Compound Material.' As of 3 July 2020: <https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/index.html>

³ Dit bestaat uit een Microsoft Word en PDF bestanden.

Fase I van het onderzoek bestond uit literatuuronderzoek en interviews met experts op dit onderwerp. Daarnaast bestond het uit een haalbaarheidsonderzoek voor Fase II om te bepalen in hoeverre de methoden en aanpak die tijdens de planning van het project waren opgesteld, gebruikt zouden kunnen worden voor Fase II.

Fase II van het onderzoek richtte zich op een handmatige en computergestuurde analyse van de verschillende typen bestanden in het archief, namelijk beeld-, audio-, video- en tekstbestanden, en op het zogenaamde Bin Laden dagboek – een handgeschreven dagboek in het archief dat naar verluidt is geschreven door Osama Bin Laden en andere bewoners van het huis in Abbottabad.

Het doel van beide fasen van het onderzoek was om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Deze worden getoond in Tabel S.1 samen met de (voornaamste) onderzoeksfase waarin zij werden behandeld.

Tabel S.1 Onderzoeksvragen voor Fase I-II

Onderzoeksvragen		Onderzoeksfase
Wat zijn de huidige inzichten in de academische en grijze literatuur met betrekking tot:		
1a	De ideologie en drijfveren van Al Qa'ida	I
1b	De organisatie van Al Qa'ida, waaronder de relaties met externe groeperingen en geaffilieerde groepen	I
1c	Al Qa'ida's strategie, tactiek en modus operandi, waaronder politieke, militaire en propaganda activiteiten	I
1d	Het fenomeen <i>jihadistisch</i> terrorisme	I
2a	Welke onderzoeken over het Bin Laden-archief zijn afgerond of worden momenteel uitgevoerd?	I
2b	In hoeverre hebben dergelijke inspanningen reeds de mogelijkheden voor het analyseren van het Bin Laden-archief benut om tot nieuwe inzichten en bevindingen te komen?	I
2c	Is het haalbaar om de voorgestelde onderzoeksmethoden van Fase II te gebruiken voor de analyse van de data in het Bin Laden-archief?	I
3	Hoe kunnen de data en bestanden in het Bin Laden-archief gelabeld, gecategoriseerd en gegroepeerd worden?	II
4a	In hoeverre kunnen de verschillende clusters en subgroepen van het Bin Laden-archief relevante inzichten opleveren over de ideologie, organisatie en strategie van Al Qa'ida?	II
4b	In hoeverre kunnen de clusters en subgroepen van het Bin Laden-archief relevante inzichten opleveren over <i>jihadistisch</i> terrorisme en de dreiging die dit vormt voor het Westen in het algemeen en Nederland in het bijzonder?	II

Een inventarisatie van bestaande kennis over de geschiedenis, ideologie, strategie en organisatie van Al Qa'ida

De ideologie van Al Qa'ida is gebaseerd op het salafisme, maar het belang van de ideologie van de groep moet niet worden overschat

De ideologie van Al Qa'ida is gebaseerd op het concept *jihad* en kan gekarakteriseerd worden als een ideologie met een sterk anti-VS en anti-westers sentiment. De belangrijkste ideologische elementen en principes die ten grondslag liggen aan Al Qa'ida, zijn naar verluidt stabiel gebleven door de jaren heen. Desalniettemin kunnen er enkele nuances en tegenstrijdige opvattingen gevonden worden in de salafistische *jihadistische* beweging zelf en binnen Al Qa'ida die praktische gevolgen hebben gehad voor de manier waarop de organisatie zich georganiseerd heeft door de jaren heen en voor de manier waarop de groep opereert in verschillende contexten en gebieden.

Naast de elementen van het salafistisch gedachtegoed put de ideologie van Al Qa'ida ook uit bepaalde delen van de islamitische wetenschap en tradities om een verhaal en retoriek te ontwikkelen die refereren aan lang gekoesterde en diepgewortelde opvattingen en grieven onder de moslimgemeenschap. Daarnaast baseert Al Qa'ida zich op inzichten van geleerden wiens werken gebruikt worden om de legitimiteit van de groep aan te tonen voor potentiële aanhangers en rekruten.

Ten slotte benadrukken experts die zijn gespecialiseerd in Al Qa'ida en andere *jihadistische* groepen ook dat het belangrijk is om de ideologische basis en samenhang van Al Qa'ida niet te overschatten, aangezien Al Qa'ida en andere *jihadistische* groeperingen hun theologische en ideologische argumenten aan moeten passen (i) om aan te sluiten op de operationele realiteit en behoeften (in plaats van andersom); en (ii) gezien de veranderende context, behoeften en overlevende leden en geleerden die actief zijn binnen de organisatie.

Al Qa'ida is sinds begin 2000 aanzienlijk veranderd en is steeds meer een gedecentraliseerd netwerk en mondiale beweging geworden

Al Qa'ida werd opgericht in de jaren '80 in Afghanistan door Osama Bin Laden en een hechte groep door de strijd geharde *jihadisten* die oorspronkelijk vochten tegen de Sovjet-invasie in Afghanistan. Zij vormden een organisatie die in eerste instantie sterk hiërarchisch was. De kern van het leiderschap van Al Qa'ida was gevestigd in Afghanistan en in de gebieden die oorspronkelijk bekend waren als de Federaal Bestuurde Stamgebieden (FBS) van Pakistan. De invasie van de VS in Afghanistan in 2001 resulteerde in een afbrokkeling en vernietiging van de fysieke infrastructuur en organisatorische capaciteit van Al Qa'ida.

In de wetenschappelijke literatuur lijkt men het erover eens te zijn dat Al Qa'ida aanzienlijk is veranderd sinds begin 2000, waarbij het beeld verschoof van één gecentraliseerde groep naar een meer gedecentraliseerde netwerkorganisatie en een mondiale beweging. De literatuur wijst in het bijzonder op een sterke consensus dat de organisatorische structuur van Al Qa'ida gezien kan worden als een centrale kern met een wereldwijd netwerk van geaffilieerde groepen die verschillende relaties en afspraken hebben met de kern.

In dit opzicht zijn er verschillende discussies te onderscheiden in de literatuur over bijvoorbeeld de mate van controle die Al Qa'ida's kern over de geaffilieerde groepen heeft en in hoeverre de formele controlestructuur tussen Al Qa'ida's kern en de geaffilieerde groepen is blijven bestaan sinds de dood van Osama

Bin Laden in 2011. Politieke instabiliteit en opstanden in het Midden-Oosten en de regio eromheen boden sinds 2011 mogelijkheden voor Al Qa'ida en gelijkgestemde organisaties om het machtsvacuüm en de politieke overgangperiodes te gebruiken om meer invloed en een sterkere aanwezigheid te verwerven. In Syrië ontstond een ongekende interne wrijving tussen Al Qa'ida's kern en de leiders van Islamitische Staat, hetgeen uiteindelijk leidde tot het afsplitsen van Islamitische Staat van Al Qa'ida.

De beschikbare literatuur laat de ontwikkeling en transformatie van de organisatie van Al Qa'ida zien: hoewel er bepaalde verschillen van inzicht bestaan, is er een brede consensus over het historische traject van de organisatie. Veel bronnen geven aan dat deze transformatie uit noodzaak is geboren (als gevolg van de geleden verliezen en veranderende strategische omgeving), terwijl anderen het zien als een onderdeel van een weloverwogen langetermijnstrategie gericht op het waarborgen van de mondiale reikwijdte van de organisatie.

Er is geen duidelijke consensus onder experts over de strategische tijdlijnen en korte- tot langetermijndoelstellingen van Al Qa'ida

Deskundigen hebben in de literatuur verschillende benaderingen geformuleerd om de strategie van Al Qa'ida te analyseren en te conceptualiseren. Over het algemeen komt er enige overeenstemming naar voren uit de literatuur rondom de overkoepelende doelen en doelstellingen, waaronder: bewustwording creëren en moslims over de hele wereld inspireren om zich bij de *jihad* aan te sluiten; afvallige regimes in de moslimwereld aanvallen om hun ondergang te veroorzaken; de confrontatie aangaan met Westerse landen en hun bondgenoten om hun positie en solidariteit te verzwakken; en een wereldwijd kalifaat tot stand brengen en de uiteindelijke overwinning behalen. Het is echter opvallend dat de documenten die tot nu toe bij Al Qa'ida gevonden zijn en publiek toegankelijke informatie geen grondig inzicht bieden in de manier waarop de strategische doelstellingen worden geprioriteerd of nagestreefd door de groep.

De beschikbare literatuur over de strategie van Al Qa'ida toont aan dat het stellen van prioriteiten voor het aanvallen van 'nabije' en 'verre' vijanden op gespannen voet met elkaar staat. Sommige bronnen leveren empirisch bewijs dat suggereert dat Al Qa'ida zich in de afgelopen jaren voornamelijk richtte op operaties tegen de zogenoemde nabije vijand en dat hun strategie verschoof van grote spraakmakende aanvallen (gericht op angst zaaien bij de zogenoemde verre vijand) naar lokale doelen en bevolkingsgerichte aanpakken. Andere experts stellen dat de grens tussen deze twee benaderingen steeds vager is geworden in de 21ste eeuw nu Al Qa'ida en andere *jihadistische* groepen begonnen zijn met het tegelijkertijd en opportunistisch aanvallen van zowel nabije als verre vijanden.

Overige factoren die volgens de literatuur het strategische en operationele werk van Al Qa'ida faciliteren hebben betrekking op:

- Trainingskampen: deze hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de organisatie, voornamelijk in de beginjaren, waardoor een basis van leden en sympathisanten is ontstaan. Over de huidige trainingspraktijken en faciliteiten van Al Qa'ida is beperkt informatie beschikbaar. Deze lijken voornamelijk van belang voor lokale en regionale afdelingen en lijken minder onderdeel te zijn van de activiteiten van Al Qa'ida's kern.
- Propaganda: dit speelde en speelt een belangrijke rol voor Al Qa'ida doordat het de werving van *jihadisten* van over de hele wereld faciliteert en de geleerden van de organisatie versterkt.

- De rol van vrouwen: er is beperkt informatie beschikbaar over de rol van vrouwen in Al Qa'ida. De beschikbare bronnen met primaire data geven aan dat van vrouwen verwacht wordt dat zij hun echtgenoot steunen en aanmoedigen de *jihad* na te jagen en hun kinderen opvoeden om in de toekomst voor hetzelfde doel te vechten.

Voor de opkomst van Islamitische Staat was Al Qa'ida de meest dominante speler in de wereldwijde *jihadistische* beweging

Bij oprichting was Al Qa'ida een kleine, relatief onbekende en regionaal georiënteerde groepering. Sindsdien transformeerde Al Qa'ida zich eerst tot een wereldwijde organisatie met een quasi-monopolistische positie binnen het *jihadistische* gedachtegoed en vervolgens tot een organisatie die geconfronteerd wordt met een concurrent, Islamitische Staat. Deze concurrerende organisatie bleek effectiever in het genereren van middelen, het rekruteren en inspireren van strijders en het verenigen van gelieerde groepen met behulp van technologie.

De literatuur die tijdens Fase I is onderzocht geeft aan dat de context waarin Al Qa'ida als organisatie opereert, drastisch is veranderd sinds de beginjaren.

De literatuur toont dat er verschillende opvattingen bestaan tussen experts met betrekking tot de omvang en de aard van de tanende positie van Al Qa'ida sinds de opkomst van Islamitische Staat. Sommigen zijn van mening dat Islamitische Staat sinds zijn oprichting snelle vooruitgang heeft geboekt bij het ontmantelen van het leiderschap van Al Qa'ida over de wereldwijde *jihadistische* beweging en daardoor de ideologische en strategische ruimte is gaan domineren. Anderen suggereren dat de kern van Al Qa'ida en het bredere netwerk van Al Qa'ida veerkrachtig zijn gebleven en dat de 'aantrekkingskracht van het merk' blijft resoneren met en invloed heeft op extremistische groepen over de hele wereld.

Het Bin Laden-archief is een bron met gedeeltelijk onbenut potentieel

Het onderzoeksteam zocht systematisch naar publicaties over en onderzoek naar de gegevens in het Bin Laden-archief. De meerderheid van de geïdentificeerde publicaties verwees slechts in beperkte mate naar het bestaan van het Bin Laden-archief, zonder de data te analyseren. Het onderzoeksteam vond zes publicaties⁴ die verder werden onderzocht omdat ze gegevens van het archief analyseerden. In al die gevallen bestond het onderzoek naar de gegevens uit het Bin Laden-archief en de Bin Laden Boekenplank – een eerdere, onvolledige uitgave van het archief – uit een kwalitatieve analyse met een beperkte steekproef van bestanden en documenten. Al met al suggereert het beperkte aantal gevonden artikelen en publicaties

⁴ Lahoud, N., S. Caudill, L. Collins, G. Koehler-Derrick, D. Ressler & M. al-'Ubaydi (2012) 'Letters from Abbottabad: Bin Ladin Sidelined?' Combating Terrorism Centre at Westpoint; Collins, L. (2012) 'The Abbottabad Documents: Bin Ladin's Security Measures.' *CTC Sentinel* 5 (5); Roggio, B. (2017) 'Analysis: CIA releases massive trove of Osama bin Laden's files.' *The Long War Journal*; Gartenstein-Ross, D. and N. Barr (2018) 'How Al-Qaeda Works: The Jihadist Group's Evolving Organizational Design.' *Current Trends in Islamist Ideology* 23: 66–138; Grace, E. (2018). 'A dangerous science: psychology in Al Qaeda's words.' *Dynamics of Asymmetric Conflict* 11(1): 61–71; Grace (2018) 'Lex talionis in the twenty-first century: revenge ideation and terrorism.' *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 10(3): 249–263.

gecombineerd met de methodologische beperkingen van de uitgevoerde onderzoeken naar het Bin Laden-archief dat er nog veel mogelijkheden zijn voor verder onderzoek en verdere analyse van de gegevens.

Het onderzoek heeft de gegevens uit het Bin Laden-archief ingedeeld in categorieën

De bestandstypen werden gebruikt als categorieën waaromheen macroclusters van het archief gebouwd kunnen worden voor verder onderzoek en categorisering

In totaal werden er vier clusters geïdentificeerd: afbeeldingen, audio, video en tekst. Het onderzoeksteam gebruikte een analytische benadering met een steekproef voor de afbeelding-, audio- en videoclusters wat resulteerde in gestratificeerde steekproeven zodat de verschillende typen bestanden en sub-clusters meegenomen zouden worden in het onderzoek.

Voor het tekstcluster gebruikte het onderzoeksteam een geautomatiseerde aanpak om alle beschikbare tekstbestanden in kaart te brengen en te categoriseren en een handmatige analyse van het 'Bin Laden dagboek'.

De steekproef met afbeeldingen die tijdens Fase II werden gecategoriseerd, suggereert dat het afbeeldingscluster mogelijk beperkte relevantie heeft voor de doelstellingen van het project. Twee uitzonderingen zijn het vermelden waard. Ten eerste lijkt in het afbeeldingscluster een subgroep van afbeeldingen afkomstig te zijn van apparaten die in de woning in Abbottabad werden gebruikt of van individuen die foto's en afbeeldingen deelden met de bewoners. Echter, deze afbeeldingen zijn van beperkte relevantie voor het onderzoek aangezien ze voornamelijk kinderen, dieren, ruimtes en landschappen in en rondom de woning bevatten, in plaats van op de onderwerpen die verband houden met de studie. Ten tweede verschijnt een aantal handgeschreven en afgedrukte brieven en documenten als scans in het afbeeldingscluster. Een inventarisatie van deze brieven en documenten in de steekproef leverde echter geen nieuwe inzichten op die relevant waren voor het onderzoek.

Uit een kwalitatieve analyse van de audio transcripten die gegenereerd zijn tijdens het onderzoek, blijkt dat de meeste audiobestanden in de steekproef van Fase II gericht zijn op religieuze onderwerpen, maar niet uitsluitend of overwegend vanuit een extremistisch perspectief. In de strata van de steekproef komen voornamelijk recitaties uit de Koran, *anasheed*, lessen en preken voor. Over het algemeen lijkt de inhoud van alle opnames in de steekproef openbaar en niet-vertrouwelijk of privé. Dit geldt ook voor een aanzienlijk deel van de willekeurig geselecteerde bestanden die vanwege de gehanteerde uitsluitingscriteria niet in de steekproef zaten.

Uit een kwalitatieve analyse van de video transcripten die gemaakt zijn tijdens het onderzoek evenals uit een analyse van een tweede steekproef van video's in hun oorspronkelijke bestandsformaat blijkt dat de meeste videobestanden in de steekproef van Fase II gericht zijn op onderwerpen die verband houden met religie en terrorisme. Dit geldt echter niet voor enkele video's die uitgesloten werden van de steekproef op basis van de onderwerpen waar ze betrekking op hadden of vanwege de bronnen waaruit ze afkomstig waren. Het is hierbij belangrijk om te vermelden dat een breed scala aan televisie-uitzendingen, cartoons en ander niet-relevante inhoud werd geïdentificeerd tijdens de voorbereiding van de videosteekproef voor het onderzoek.

Een machine-gestuurde corpuslinguïstische analyse van de teksten in het archief leidde tot de identificatie van duidelijke patronen binnen de beschikbare gegevens. Met name de RAND-Lex⁵ analyse van het tekstcluster in het archief resulteerde in de identificatie van vier informatiecategorieën:

- Ten eerste bestond een groot deel van de tekstclusters uit bestanden die door de CIA zijn bewerkt, evenals uit beschadigde en onleesbare bestanden.
- Ten tweede bestond een aantal tekstclusters in het archief uit kopieën van kranten en kopieën van losse online artikelen en persberichten uit verschillende perioden.
- Ten derde bestond een aantal clusters in de tekstanalyse uit verschillende publicaties over religieuze thema's en onderwerpen. Deze clusters bevatten zowel pedagogisch materiaal als publicaties over complexe concepten en onderwerpen van islamitische jurisprudentie en theologie.
- Ten vierde bestond een aantal clusters uit documenten over onderwerpen gerelateerd aan *jihadisme*, terrorisme, extremisme, politiek en internationale betrekkingen. Het meest interessante is dat deze clusters bestonden uit openbare bronnen en documenten afkomstig van een scala aan websites en bronnen, maar ook uit documenten die ofwel van vertrouwelijke aard lijken ofwel rechtstreeks afkomstig lijken te zijn van (en geschreven lijken door) bewoners van de woning in Abbottabad of door ondergedoken personen die met hen in contact zijn geweest.

Een kwalitatieve analyse van het dagboek van Bin Laden toont een aantal terugkerende thema's die in het document worden besproken. De belangrijkste daarvan is de ontwikkeling van de situatie in de Arabische landen tijdens de zogenaamde Arabische Lente. Met name in de eerste helft van het dagboek zijn de aantekeningen gericht op het beschrijven van de laatste ontwikkelingen met betrekking tot de politieke onrust in verschillende landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Het dagboek suggereert ook dat Bin Laden overwoog om 'voorlichtingsactiviteiten en informatie' in te gaan zetten in reactie op de Arabische Lente, waaronder het ontwikkelen van een opgenomen verklaring.

Het dagboek gaat ook in op bredere ideologische, strategische en organisatorische aspecten van Al Qa'ida op het moment dat het werd geschreven. Deze onderwerpen zijn echter niet de focus van het dagboek en bieden ook weinig nieuwe inzichten ten opzichte van wat al bekend en besproken is in de bestaande academische literatuur.

Het tekstcluster levert waarschijnlijk de meest relevante inzichten op over de ideologie, organisatie en strategie van Al Qa'ida en over het bredere fenomeen *jihadistisch terrorisme*

De afbeeldings-, audio- en videoclusters lijken slechts een beperkt potentieel te hebben om nieuwe kennis en inzichten over Al Qa'ida en het gerelateerde fenomeen *jihadistisch terrorisme* te genereren. Het tekstcluster van het archief lijkt het meest veelbelovende cluster dat kan helpen om nieuwe inzichten en kennis over Al Qa'ida op te doen. Dit komt doordat het cluster bestaat uit persoonlijke, gevoelige en privé

⁵ RAND-Lex is een gepatenteerd softwarepakket van analytische tools die zijn ontwikkeld door onderzoekers van RAND om zorgvuldige en complexe tekstanalyses met behulp van *machine learning* uit te voeren.

documenten die gemaakt zijn door personen die leefden in de woning in Abbottabad of door ander ondergedoken hooggeplaatst Al Qa'ida personeel dat in contact was met de mensen in de woning.

Er is weinig tot geen materiaal gevonden dat specifiek relevant is voor of verwijst naar Nederland

Het materiaal dat te relateren is aan Nederland, bestaat uit een foto van een voormalig lid van het Europees Parlement, gemaakt toen deze nog een Europarlementariër was. De afbeelding is waarschijnlijk gemaakt in het kader van een televisieprogramma of een interview. Er was ook een websitebanner met Nederlandse tekst over bordspellen. Het onderzoeksteam achtte geen van deze informatie-items relevant.

De bestanden in het tekstcluster moeten verder gecategoriseerd worden en geprioriteerd worden in toekomstige verdiepende onderzoeken naar het Bin Laden-archief

Op basis van de bevindingen van de eerste analyse en categorisering van het Bin Laden-archief is het onderzoeksteam van mening dat het analyseren van bepaalde clusters en subsets van het archief nieuwe inzichten en kennis kan genereren vanwege de toegang tot primaire bronnen die tot dusverre nog niet in de wetenschappelijke literatuur zijn geanalyseerd. Het onderzoeksteam beveelt specifiek aan om prioriteit te geven aan een verdiepende analyse van geselecteerde onderdelen van het tekstcluster. Hoewel andere clusters potentieel relevante informatie bevatten (met name de handgeschreven brieven in het afbeeldingscluster en bepaalde elementen in het videocluster), lijkt de totale hoeveelheid potentieel relevante inhoud in deze clusters kleiner dan in het tekstcluster.

Het categoriseren van tekstbestanden in het Bin Laden archief kan – rekening houdend met mogelijke beperkingen van de beschikbare tijd en middelen – onderzoekers in de gelegenheid bieden om prioriteit te geven aan interessante bestanden. Op deze manier zouden diepgaandere analyses naar de meest relevante bestanden efficiënter uitgevoerd kunnen worden.